

De historische Fiertelprocessie uitgelegd (8)

- Ronse, middeleeuwse stad -

De 'Middeleeuwen' bestrijken **de periode tussen de oudheid en de renaissance** in de geschiedenis van Europa.

Kenmerkend voor deze lange periode in de westerse geschiedenis zijn een fragmentatie van het politieke gezag, een overwegend agrarische economie en een beginnende organisatie van de handel en nijverheid, een samenleving verdeeld tussen een militaire adel (die eigenaar is van het land) en een horig gemaakte boerenklasse en ten slotte een op religie gebaseerde denkwijze, bepaald door de christelijke kerk.

De 10e tot 13e eeuw, worden enerzijds gekenmerkt door een feodale maatschappij (zie vorig hoofdstuk). Anderzijds herstelt het centrale gezag zich ook gaandeweg. De paus en de Duitse keizer zijn de belangrijkste machten.

De Katholieke Kerk is er in West-Europa in geslaagd een religieus elan op te wekken met onder zijn meest spectaculaire manifestaties de relikwienbedevaarten, de Kruistochten en de bloei van de Romaanse kerkarchitectuur.

In economisch en cultureel opzicht is dit een bloeiperiode.

In eigen stad heeft een relatieve veiligheid, die na de invallen van de Noormannen tot stand gekomen is, intussen het religieus leven hersteld onder de vorm van een kapittelgemeenschap wat tot de bouw van de

Romaanse collegiale kerk heeft geleid. En in de hierboven geschetste context heeft de Vrijheid en ook de stad errond dan ook een economische en demografische opbloei kunnen meemaken.

Het idee van onze Ronsese kanunniken om **Sint-Hermes** in te zetten als **genezer van alle vormen van geestesziekten** functioneert!

De pelgrims die de noveen wilden meemaken (en ook hun begeleiders, familie...) moesten bovendien ook onderdak en voeding krijgen. En zo zien we dat er, alleen al binnen de omheining van de kapittelvrijheid (elementen die in de kapittelakten terug te vinden zijn), een aantal herbergen ontstaan: 'In Sint-Hermes' (tussen het Schip- en Begijnhofstraatje), 'Het Schip' ('t klein Schip' en 'Het (gouden) Schip' volgens de kapittelakten, ten zuiden van het Schipstraatje), het 'Frans Schild' (Kerkhofstraat), 'De drie Koningen' (hoek Wijnstraat-Begijnhofstraatje) en enkele andere....

In de latere gotische perioden (13de -14de eeuw) zien we ook buiten 'de Vrijheid' hospitalen (= gasthuizen, geen ziekenhuizen) ontstaan; in het centrum (huidige Mauroitplaats) het St.-Eligius hospitaal en op de belangrijkste toegangswegen tot Ronse via Velzeke, Schorisse, Lessen, Oudenaarde en Doornik een aantal andere.

In het middeleeuwse Europa werden in de verstedelijkte gebieden **gilden** van kooplieden en ambachtslieden gevormd met het doel wederzijdse hulp te bieden, productienormen te handhaven en concurrentie te beperken. Bovendien konden gilden door gezamenlijk optreden een zekere politieke invloed verwerven.

Er waren **twee hoofdtypen** gilden: koopmansgilden voor handelaren en ambachtsgilden voor vakbekwame ambachtslieden. In het vorige nummer hadden we het reeds over de gilde van de schoenlappers, die het schrijn van Sint-Hermes vanuit Kornelimünster naar Ronse terugbrachten.

Maar de Middeleeuwse welstand was ook broos; er waren bvb. geen noties van hygiëne en infectiologie, laat staan van bestrijding ervan (antibiotica).

Zo werd Vlaanderen in 1349 eveneens getroffen door een catastrofe die een derde van de hele Europese bevolking meenam in het graf: de Zwarte Dood. **De pest** was wellicht één van de grootste rampen uit onze geschiedenis. De Zwarte Dood brak uit in 1338 in Kirgizië (Centraal-Azië) en verspreidde zich via de Krim richting Italië. Na enkele jaren was uiteindelijk ook Vlaanderen aan de beurt.

De ziekte wordt veroorzaakt door de Yersinia-pestis bacterie en overgebracht door de rattenvlo. De eerste symptomen treden doorgaans twee tot vijf dagen na besmetting op. Builenpest gaat gepaard met zeer pijnlijke lymfeklierzwellingen, die kunnen overgaan tot verettering,

gepaard gaande met gangreen, koorts, hoofdpijn en delirium. Zonder behandeling overleeft minder dan 40% van de geïnfecteerde personen de builenpest. In onze gebieden duurde de eerste pestgolf maar drie maanden, maar tot en met de 19de eeuw zal Europa er veelvuldig, bij vlagen epidemisch en zelfs pandemisch mee geteisterd worden.

Voor de Middeleeuwer was die oorzaak onbegrijpelijk; de 'bedorven lucht' was mogelijks een straf voor veronderstelde misdaden en de Goede God kon misschien – via de voorspraak van heiligen - ook een einde stellen aan de beproevingen en de miserie afwenden. De kanunniken roepen in die optiek dan ook op om via openbare gebeden en processies 'de hemel geweld aan te doen'. We zien dan ook het ontstaan van boeteprocessies om het gevaar af te wenden.

In 1267 stort de vieringtoren van de collegiaal in, waarschijnlijk ingevolge een aardbeving. Er komt een herstel van het schip en in de crypte zien we voor het eerst in Vlaanderen **de baksteen-gotiek** verschijnen. De bakstenen zijn nog onregelmatig van vorm en ook niet gelijk gebakken. En in de gewelven moet men ermee wringen, men is het nog niet gewoon...

En het zal nog tot 1425 duren vooraleer met de bouw van de huidige gotische westtoren kan gestart worden.

En vanaf dan zal ook 'Ronse' aan deze bouw bijdragen. Want de stedelijke kernen beginnen zich stilaan te organiseren en positie in te nemen tegenover de Franse koning. En ze zoeken symbolen, gekoppeld aan een behoefte om over een communicatie- en informatie-instrument te beschikken voor de gehele middeleeuwse woonkern: **de belforten** ontstaan.

Daar waar in ander steden er contracten aangegaan worden met de handelskamer (Brugge, Ieper...), gaat men in Ronse (zoals ook in Tongeren, Leuven, Zoutleeuw, Tienen, Mechelen....) een contract (concordaat) aan met de Kerkfabriek. De stad en de kerk zullen voortaan samen instaan voor de kosten en het beheer van de toren van de Sint-Hermescollegiaal, aanvankelijk in een verhouding van 2/3 -1/3 van de kosten, later – na veel problemen, processen – een 3/5-2/5 verhouding, maar de stad diende dan ook tussen te komen in de aankoop van bvb. de klokkelen.

Bij de inauguratie van de nieuwe grote luidklok Salvator in 1540 (geprogrammeerd in Do), zal de vroegere grootste klok - Hermes (geprogrammeerd in Re) - voortaan niet enkel meer de brandklok, maar ook de justitieklok van de stad en de Vrijheid worden. Zo noteerde koster Joris II De Rodere (neef van Cypriaan) in zijn kosterhandboek (1536-

1544). En in een kapittelakte van 1 januari 1568 lezen we dat zelfs de Vrijheid een aparte brandklok had; de Cornelisklok, vierde grootste in het klokkenbestand.

Er is – voor die tijd – reeds een uurwerk met voorspel op het uur (de 'rammelrie'; veel problemen werden genoteerd in de kapittelakten) en een beiaard die zal evolueren naar 49 klokken en leven brengt in de binnenstad, niet alleen voor gelovigen, maar ook voor alle inwoners van de stad en de Vrijheid.

Ronse werd in het noorden militair en strategisch afgebakend door een gordel van moten langs de Molenbeek (waaronder de Hoge Mote), terwijl de verdediging in het zuiden gevormd werd door vesten (waaronder de Oude Vesten). Voor de rest bleef de stad onversterkt en was ze aldus verschillende decennia betwist gebied tussen de Graven van Vlaanderen (Dampierre) en Henegouwen (Avesne). Zo wordt Ronse in 1298 geplunderd en platgebrand bij de machtsstrijd tussen de Dampierres en de Avesnes.

Intussen zal Ronse **in 1240** het **statuut** krijgen **van 'Stad'**, verleend door de Heer van Wattripont.

En de stad zal ook enkele grote, verwoestende branden meemaken, vooral in 1559. Die aparte thema's in de Fiertelstoet bespreken we in volgende hoofdstukken.

Naast enkele algemene werken over de Middeleeuwen en de pest, ook inspiratie geput uit: Albert Cambier, *STT-Pieters en -Hermesstift, 730 pp. 1960* en *De pest en andere kwalen te Ronse in de eerste helft van de XVIde eeuw, Annalen G.O.K.R.T.I. 1997, p. 191-201*. En uit ons gezamenlijk artikel *De Sint-Hermestoren van Ronse, sinds eeuwenlang ook het belfort van de Vrijheid én van de stad. Annalen G.O.K.R.T.I. 2009, pp. 247-272*: een boeiende studie op het kerkarchief.

Foto's: Dirk Waeterloos

Wim Cambier

...